

İlköğretim Öğrencilerinin Saldırđan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler

Seda DONAT BACIOđLU¹, Yalçın ÖZDEMİR²

ÖZET

Bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, algılanan akademik başarı ve öfke arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma, 2008–2009 eğitim–öğretim yılında Edirne merkez ilçesindeki beş resmi ilköğretim okulunda öğrenim gören, 9–14 yaşları arasındaki 520 (% 49.8'i kız, % 50.2'si erkek) öğrencinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Çalışmada, öğrencilerin öfke ve saldırganlık düzeyleri ile ilgili veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, Saldırđanlık Ölçeği ve Sürekli Öfke–Öfke Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve hiyerarşik çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, algılanan başarı durumu ve öfke arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Öfkenin, öğrencilerin saldırgan davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak saldırganlığın önlenmesi ile ilgili çalışmalara yardımcı olabilecek bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: ocuk, Ergen, Öfke ve Saldırđanlık

¹ Dr. - Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu, Edirne - seda_119@hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr. - Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü - yalcin.ozdemir@adu.edu.tr

GİRİŞ

Çocuk ve ergenlerde görülen saldırganlık ve şiddet davranışları günümüzün en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Saldırganlık, hemen herkesin bildiği bir davranış olmasına karşın tanımlaması güç ve sınırları geniş bir kavramdır. Freud'a göre saldırganlık, insanın kendine yönelik olan yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir (Geçtan, 1992; Can, 2002). Adler, saldırganlığı, kendi ihtiyaçlarını karşılama isteğinden kaynaklanan ve engellenmeler sonucu başvurulan bir dürtü olarak ele almaktadır (Gümüş, 2000). Fromm, insanlarda ve hayvanlarda kalıtsal olarak programlanmış saldırganlığı, biyolojik bir tepki olarak nitelendirmiştir. Saldırganlık tehdide karşı bir tepki biçimi değildir. Varoluşun tehlikeye düşmesi durumunda başvurulan bir tepkidir (Fromm, 1993). Lorenz'e göre saldırganlık, toplumsal sistemin başlıca düzenleyicilerinden biridir ve türün doğasında vardır (Fromm, 1993). Bandura'ya (1977) göre saldırgan davranışlar, bireyin çevresinde gözlemlendiği olay ve davranışları taklit ederek model alması ile kazanılmaktadır. Psikiyatride saldırganlık, DSM-IV'de bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Can, 2002). Freedman, Sears ve Carlsmith (1989), saldırganlığın en yalın tanımının kişinin niyeti dikkate alındığında, "başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış" olarak tanımlamaktadır. Riches (1986), saldırganlığın insanın sosyal çevresini değiştirmek için kullandığı bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Kişinin, kaygı ve korku gibi, hoş olmayan bir durumda verdiği ilk tepkilerden biri öfkelenmektir. Saldırganlık ise, genel olarak öfkenin doğrudan ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır (Köknel, 1995).

Buss (1961), saldırganlığı üç boyut olarak sınıflandırmıştır: a) fiziksel ya da sözel saldırganlık, b) aktif ya da pasif saldırganlık, c) doğrudan ya da dolaylı saldırganlık şeklinde kategorize etmiştir. İttirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak, ısırma gibi davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak gösterilirken, sözel iletişim yoluyla psikolojik olarak karşıdaki kişiye incitmek ve ona zarar vermek ise, sözel saldırganlık olarak tanımlanmıştır. Aktif saldırganlık, amaca yönelik bir davranış olup, bu davranış biçiminde saldırganın kurbanına acı çektirme ve canını yakma amacı esastır. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlığın zıttı olup karşıdaki kişiyi aktif olarak tahrip etmek yerine, onun amacını gerçekleştirmesine engel olmak olarak tanımlanabilir. Doğrudan saldırganlık karşıdaki kişiyi kışkırtmaya ya da öfkelenmeye neden olabilecek zararlı uyaranların direkt olarak karşıdaki kişiye gönderilmesi sonucunda oluşan saldırganlık türü iken, dolaylı saldırganlıkta ise dolambaçlı yollarla karşıdaki kişiye zarar verici uyaranların gönderilmesi söz konusudur.

Bireyleri uzun süre takip eden araştırmalar, erken çocukluk döneminde ebeveyn otoritesine karşı sergilenen saldırgan davranışların ergenlikte, hatta erişkinlik yıllarına kadar oldukça dengeli bir seyir göstererek devam ettiğini göstermektedir (Farrington, 2001; Çetin, 2004). Ergenlik ve yetişkinlik döneminde saldırganlık, daha ziyade bir kişiyi, bir hayvanı ya da bir nesneyi tahrip edip, ona zarar vermeye yöneliktir (Greydanus & Pratt, 1992). Ön ergenlik döneminde (yaklaşık 8-12 yaş) saldırgan davranışlar çete kavgalarına karışma, bıçak vb. aletler kullanmayı da kapsayan daha çok şiddet ve zorbalık içeren faaliyetler gerçekleştirmeye kadar gidebilir (Lopez & Emer, 2004).

Çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışlara etki eden biyolojik, psikolojik/psikiyatrik ve sosyal faktörler vardır. Biyolojik faktörler olarak saldırgan davranışların nedeni, hormonal düzensizlikler, beyin bozuklukları ve tümör gibi nöropsikolojik faktörler ile XYY sendromu gibi genetiksel faktörlerdir (Ellis, 2000; Farrington, 2001; Ellis, 2005). Psikolojik/psikiyatrik faktörler olarak saldırgan davranışların nedeni, içgüdüsellik, egosantrizm, rijitlik, dürtüsellik, zihinsel rahatsızlıklar, kişilik bozuklukları (Hollin, 1989; Phulia, Narender, Chadha & Surinder, 1992; Beyers, Loeber, Wikström & Stouthamer-

Loeber, 2001; Siegel, 2001), öfke kontrolünü becerememek ve sık öfke patlamaları yaşamak, aşırı alınganlık, hayalkırıklığının üstesinden gelememek (UNICEF, 2005) gibi kişilik özellikleridir. Özdemir, Vazsonyi ve Çok (2012), kendini kontrol düzeyinin düşük olmasının saldırganlığın önemli yordayıcılarından biri olduğunu göstermişlerdir. Sosyal faktörler olarak saldırgan davranışların nedeni, akran ilişkilerinin zayıf olması, şiddete veya zorbalığa maruz kalmak, okul başarısının düşük olması, ev ve yaşam koşullarının kötülüğü, alkol ve madde bağımlılığı, aile içi şiddet, ekonomik yetersizlikler yer almaktadır (Ögel, 2005; Nesadale & Lambert, 2007).

Öfke ve saldırganlık, alanyazında sıklıkla birlikte kullanılan kavramlardır. Araştırmalarda öfke ve saldırganlık çoğu zaman birbiriyle ilişkili olarak ele alınmakta ve birbiriyle bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak öfkenin tanımına bakıldığında, öfke kavramı orta düzeyde sinirlenme ya da sıkıntıdan, hiddet ve şiddetli öfkeye kadar değişen geniş bir duygusal yaşantı olarak tanımlanmaktadır (Martin, Watson & Wan, 2000). Spielberger (1995), duygusal yaşantı olarak tanımlanan öfke ile durumluluk-sürekli öfkeyi ayırarak öfke kavramını daha anlaşılır hale getirmiştir. Buna göre durumluk öfke, öznel duyguları ve fizyolojik değişiklikleri içeren geçici bir duygusal-fizyolojik duruma karşılık gelmektedir. Ayrıca, engellenme, üzüntü sinirlilik gibi ılımlı duygulardan, öfke ve kızgınlık gibi aşırı duygusal yüklenme durumlarına değişen bir deneyimdir. Sürekli öfke ise, durumluk öfkenin ne sıklıkla yaşandığını gösteren ve öfkeye yatkınlık gibi durağan bir kişilik boyutuna karşılık gelen bir durumdur. Spielberger (1995), daha sonra öfke deneyiminden, öfkenin ifade edilmesini üçe ayırmıştır. Bunlar, öfkenin bastırılarak içte tutulması, öfkenin dışa vurulması ve öfkenin mantığa bürüme, inkâr, bastırma gibi savunma mekanizmalarıyla kontrol edilmesi şeklinde ifade edilmesidir.

Öfkenin ifade biçimlerinden birisi, belki de en önemlisi saldırganlık olarak görülmektedir (Balkaya & Şahin, 2003). Alanyazındaki birçok araştırma, bireylerin saldırganlık göstermelerinde öfkenin önemli bir değişken olduğunu bildirmektedir (Brezina, Piquero & Mazerolle, 2001; Kesen, Deniz & Durmuşoğlu, 2007; Karataş, 2008; Larson, 2008; Yavuzer & Karataş, 2012). Saldırganlık ve öfke ile ilgili yapılan bu araştırmaların çoğu ergenlik dönemine odaklanmakla birlikte, yapılan bazı araştırmalar ise, ilköğretim çağında saldırgan olan çocukların, ergenlik ve yetişkinlikte de saldırgan olduklarını göstermiştir (Lee, Baillargeon, Vermunt, Wu & Tremblay, 2007). Ülkemizde suç işleyerek cezaevlerinde bulunanlar hariç, çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlarına ilişkin resmi istatistik verileri bulunmamasına karşın yürütülen bilimsel çalışmalar çocuk ve gençler arasında görülen saldırgan davranışların göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle saldırganlık davranışlarının okullarda sıkça görülmesi ve giderek büyüyen bir problem haline gelmesi, çocuk ve ergenlerde saldırganlık ve öfkeyi araştırmaya değer bir konu haline getirmiştir. Bu nedenle, bu araştırmanın amacı, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim öğrencilerinin yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu ile saldırgan davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. İlköğretim öğrencilerinin saldırganlık puanları ile öfke puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışlarının, yaş, cinsiyet, algılanan başarı durumu ve öfke ile olan ilişkisini açıklamaya dönük betimsel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında, Edirne ili merkez ilçesinde MEB'e bağlı 5 ilköğretim okulundan seçkisiz olarak seçilen 520 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin, % 49.8'i kız (n=259), % 50.2'si erkektir (n=261). Bu öğrencilerin, % 16.5'i dokuz yaş (n=86), % 16.3'ü on yaş (n=85), % 16'sı onbir yaş (n=83), % 13.8'i oniki yaş (n=72), % 19'u onüç yaş (n=99) ve % 18.3'ü (n=95) ondört yaşındadır. Öğrencilerin, % 48.3'ü kendini başarılı (n=251), % 48.7'si orta düzeyde başarılı (n=253) ve % 3.1'i de başarısız (n=16) olarak bildirmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerle ilgili birtakım değişkenler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Kişisel Bilgi Formunda öğrencinin cinsiyeti, yaşı, algılanan akademik başarısı soruları bulunmaktadır.

Saldırganlık Ölçeği: Araştırmada, Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen, Buss ve Warren (2000) tarafından güncellenen "Aggression Questionnaire" adlı ölçeğin Can (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmış biçimi olan Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. 34 maddeden oluşan ölçeğin; fiziksel saldırganlık (8 madde), sözel saldırganlık (5 madde), öfke (8 madde), düşmanlık (7 madde) ve dolaylı saldırganlık (6 madde) bölümlerinden oluşan 5 alt ölçeği bulunmaktadır. Can (2000) tarafından ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında, güvenilirlik katsayısı toplam saldırganlık için $r=.85$, alt ölçekler için; fiziksel saldırganlık $r=.84$, sözel saldırganlık $r=.69$, öfke $r=.74$, düşmanlık $r=.81$, dolaylı saldırganlık $r=.74$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. (Can 2002). Geçerlik çalışmasında benzer ölçekler geçerliği yöntemi kullanılmıştır. Benzer ölçekler geçerliğini sınamak için, Spielberger tarafından geliştirilen Özer (1994) tarafından Türkiye'ye uyarlanan Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği kullanılmıştır. Fiziksel saldırganlığın sürekli öfke (SÖ), içte tutulan öfke (Öİ) ve dışa yansıtılan öfke (ÖD) ile korelasyon katsayısı $r=.69$; sözel saldırganlığın SÖ, Öİ, ÖD korelasyon katsayısı $r=.58$; öfke ile SÖ, Öİ, ÖD korelasyon katsayısı $r=.73$; düşmanlık ile SÖ, Öİ, ÖD korelasyon katsayısı $r=.55$; dolaylı saldırganlığın SÖ, Öİ, ÖD korelasyon katsayısı $r=.56$; toplam saldırganlık puanı ile SÖ, Öİ, ÖD korelasyon katsayısı $r=.74$ olarak bulunmuştur. Öfke kontrolü ile Saldırganlık Ölçeği alt ölçekleri ve toplam saldırganlık puanları arasında $r=-0.30$ negatif anlamlı bir korelasyon bulunmuştur (Can 2002).

Araştırma kapsamında ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği, araştırmacı tarafından 9-18 yaş arası 486 öğrenci üzerinde yeniden yapılmıştır. İç tutarlık güvenilirliğinde Cronbach's Alfa katsayısını toplam ölçüm için " $r=.90$ ", alt ölçekler için ise, fiziksel saldırganlık " $r=.85$ ", sözel saldırganlık " $r=.60$ ", öfke " $r=.71$ ", düşmanlık " $r=.63$ ", dolaylı saldırganlık " $r=.57$ " olarak hesaplanmıştır. Toplam puanda ölçeğin Cronbach's Alfa katsayısına bakıldığında ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu görülmüştür. Test tekrar test güvenilirliğinde ise bir hafta ara ile Pearson Momentler Çarpım Korelasyon katsayısı metoduyla hesaplanmış, toplamda $r=.93$, alt ölçekler için Fiziksel $r=.86$, Sözel $r=.66$, Öfke $r=.82$, Düşmanlık $r=.72$, Dolaylı Saldırganlık için ise, $r=.60$ olarak yüksek bulunmuştur. Geçerlik çalışmasında ise benzer ölçekler geçerliğini kullanmış ve Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği (Özer 1994) ile arasında .73 düzeyinde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir.

Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği: Öğrencilerin sürekli öfke ve öfke tarzlarının belirlenmesinde Spielberger tarafından geliştirilen Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanan “ Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği ” kullanılmıştır. 34 maddeden oluşan ölçeğin ilk 10 maddesi sürekli öfke düzeyini ölçerken, diğer 24 madde ise bireylerin öfke tarzlarını (öfke-içte, öfke-dışa ve öfke-kontrol alt boyutları) belirlemektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayıları, sürekli öfke boyutu için .79, kontrol altına alınmış öfke boyutu için .84, dışa vurulmuş öfke boyutu için .78, bastırılmış öfke boyutu için ise .62 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmasında, ölçüt bağıntılı geçerlikte, sürekli kaygı, depresif sıfatlar listesi ve öfke envanteri ile korelasyonlarına bakılmış elde edilen korelasyonlar .01 ve .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca faktör analizi sonucunda öfke tarz ölçeğinin faktör yapısının orijinal ölçeğin faktör yapısını yansıttığı gözlenmiştir (Savaşır & Şahin, 1997).

Verilerin Analizi

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkinin analizinde, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve Regresyon Analizi teknikleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada bağımlı (ölçüt) ve bağımsız (yordayıcı) değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik değişkenler, saldırganlık ve öfke arasındaki korelasyonlar (N=520)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Yaş												
2. Cinsiyet	,00											
3.BD	,31**	-,01										
4.TS	,19**	-,11**	,12**									
5.FS	,25**	-,13**	,18**	,85**								
6.SS	,13**	-,06	,01	,74**	,54**							
7.Ö	,08**	-,09**	,06	,84**	,59**	,55**						
8.D	,09**	-,06	,06	,78**	,51**	,50**	,64**					
9.DS	,20**	-,06	,12**	,78**	,64**	,50**	,59**	,48**				
10.Öİ	,13**	-,05	,03	,61**	,49**	,44**	,52**	,48**	,52**			
11.ÖD	,27**	-,11**	,15**	,75**	,72**	,53**	,58**	,53**	,62**	,59**		
12.ÖK	-,28**	,06	-,18**	-,34**	-,38**	-,20**	-,25**	-,21**	-,24**	-,93**	-,44**	
13.SÖÖT	,16**	-,08**	,05	,73**	,64**	,53**	,61**	,55**	,60**	,82**	,80**	,02

BD: Başarı Durumu, TS: Toplam Saldırganlık, FS: Fiziksel Saldırganlık, SS: Sözel Saldırganlık, Ö: Öfke, D: Düşmanlık, DS: Dolaylı Saldırganlık, Öİ: Öfke İçte, ÖD: Öfke Dışta, ÖK: Öfke Kontrol, SÖÖT: Sürekli Öfke-Öfke Tarz Toplam

Cinsiyet: 0=kız, 1=erkek

*p< 0.05, **p< 0.01, *** p< 0.001

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yaş değişkeni ile toplam saldırganlık puanı ($r=.19$, $p<0.01$) ve saldırganlık alt boyutları olan fiziksel saldırganlık ($r=.25$, $p<0.01$), sözel saldırganlık ($r=.13$, $p<0.01$), öfke ($r=.08$, $p<0.01$), düşmanlık ($r=.09$, $p<0.01$) ve dolaylı saldırganlık ($r=.20$, $p<0.01$) arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşı arttıkça saldırgan davranışlarında da artma görülmektedir. Cinsiyet değişkeni ile toplam saldırganlık puanı ($r= -.11$, $p<0.01$) ve saldırganlık alt boyutları olan fiziksel saldırganlık ($r= -.13$, $p<0.01$), sözel saldırganlık ($r= -.06$, $p<0.01$), öfke ($r= -.09$, $p<0.01$) puanları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Cinsiyet ile saldırganlık alt boyutlarından düşmanlık ve dolaylı saldırganlık puanları arasında bir ilişki görülmemiştir. Algılanan başarı değişkeni ile

toplam saldırganlık puanı ($r=.12$, $p<0.01$) ve saldırganlık alt boyutları olan fiziksel saldırganlık ($r=.18$, $p<0.01$) ve dolaylı saldırganlık ($r=.12$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Algılanan başarı ile saldırganlık alt boyutlarından sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık puanları arasında bir ilişki görülmemiştir.

Saldırganlık toplam puanları ile sürekli öfke puanı ($r=.73$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.61$, $p<0.01$), öfke dışı ($r=.72$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Saldırganlık ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.34$, $p<0.01$). Fiziksel saldırganlık puanı ile sürekli öfke puanı ($r=.64$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.49$, $p<0.01$), öfke dışı ($r=.72$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Fiziksel saldırganlık ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.38$, $p<0.01$). Sözel saldırganlık puanı ile sürekli öfke ($r=.53$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.44$, $p<0.01$) öfke dışı ($r=.53$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Sözel saldırganlık ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.20$, $p<0.01$). Öfke puanı ile sürekli öfke ($r=.61$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.52$, $p<0.01$), öfke dışı ($r=.58$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Öfke ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.25$, $p<0.01$). Düşmanlık puanı ile sürekli öfke ($r=.55$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.48$, $p<0.01$), öfke dışı ($r=.53$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Düşmanlık ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.21$, $p<0.01$). Dolaylı saldırganlık puanı ile sürekli öfke ($r=.60$, $p<0.01$) ve SÖÖT alt boyutları olan öfke içte ($r=.52$, $p<0.01$) öfke dışı ($r=.62$, $p<0.01$) puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Dolaylı saldırganlık ile öfke kontrol puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r=-.24$, $p<0.01$).

Araştırmanın amacı doğrultusunda, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışlarını yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu; ikinci adımda öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Toplam saldırganlığı yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	B
Yaş	2,13	,55	,17	-,389	,340	-,032
Cinsiyet	-4,571	1,824	-,107	,705	1,027	,018
Başarı algısı	2,515	1,727	,066	-1,137	1,085	-,027
Öfke iç				-,647	,248	-,141
Öfke dış				-,388	,301	-,102
Öfke kont				-1,507	,171	-,419
Sürekli öfke				1,417	,149	,945
R ²		.054			.673	
R ² Δ for model		.054			.619	
F for R ² Δ		9.737***			241.921***	9.737***

Cinsiyet: 1=kız, 2=erkek

***p<.001

Tablo 2 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin toplam saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.05$, $F_{(3,516)}=9.737$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 5’dir. Bu değişkenler arasında yaş ve cinsiyetin toplam saldırganlık puanlarındaki

varyansı açıklayan önemli yordayıcılar olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni sahte (dummy) değişken olarak tanımlanmış olup, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre toplam saldırganlık puanlarına daha yüksek etki ettiği bulunmuştur.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanlarının toplam saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür, $R^2=.62$, $F_{(4,512)}=241.921$, $p<0.01$ (Model 2). Öfke, toplam varyansın % 62'sini açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke iç, öfke kontrol ve sürekli öfke puanları, toplam saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini içine atan, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin saldırgan davranma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının, ilköğretim öğrencilerinin fiziksel saldırganlık davranışlarını yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı; ikinci adımda, öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Fiziksel saldırganlık alt boyutunu yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	B
Yaş	,882	,183	,212	-,062	,128	-,015
Cinsiyet	-1,929	,608	-,133	-,812	,408	,056
Başarı algısı	1,495	,575	,115	,793	,387	,061
Öfke iç				-,413	,093	-,265
Öfke dış				-,059	,113	-,046
Öfke kont				-,526	,064	-,430
Sürekli öfke				,456	,056	,895
R^2		.092			.599	
$R^2 \Delta$ for model		.092			.507	
F for $R^2 \Delta$		17.354***			161.982***	17.354***

Cinsiyet: 1= kız, 2= erkek

*** $p<.001$

Tablo 3 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.09$, $F_{(3,516)}=17.354$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 9'dur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre fiziksel saldırganlık puanlarına daha yüksek etki ettiği bulunmuştur.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanlarının fiziksel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür, $R^2=.50$, $F_{(4,512)}=161.982$, $p<0.01$ (Model 2). Öfke, toplam varyansın % 50'sini açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke iç, öfke kontrol ve sürekli öfke puanları fiziksel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini içine atan, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin fiziksel olarak saldırgan davranma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının, ilköğretim öğrencilerinin sözel saldırganlık davranışlarını yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı; ikinci adımda, öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar, Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sözel saldırganlık alt boyutunu yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	B
Yaş	,314	,103	,139	-,006	,089	-,003
Cinsiyet	-,524	,342	-,067	-,070	,286	-,009
Başarı algısı	-,215	,324	-,030	-,431	,270	-,061
Öfke iç				-,047	,065	-,055
Öfke dış				,011	,079	,016
Öfke kont				-,151	,045	-,228
Sürekli öfke				,158	,039	,572
R ²		.022			.578	
R ² Δ for model		.022			.312	
F for R ² Δ		3.884***			60.111***	3.884***

Cinsiyet: 1= kız, 2= erkek

***p<.001

Tablo 4 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin sözel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.02$, $F_{(3,516)}=3.884$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 2'dir. Bu değişkenlerden sadece yaş değişkeni sözel saldırganlık puanlarındaki varyansı açıklayan önemli bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Cinsiyet ve algılanan başarı durumu önemli bir etkiye sahip değildir.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanları sözel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.31$, $F_{(4,512)}=60.111$, $p<0.01$ (Model 2). Öfke, toplam varyansın % 31'ini açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke kontrol ve sürekli öfke puanları sözel saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin sözel olarak saldırgan davranma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının, ilköğretim öğrencilerinin öfke düzeyini yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı; ikinci adımda, öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öfke alt boyutunu yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	β
Yaş	,229	,143	,073	-,301	,111	-,097
Cinsiyet	-,982	,474	-,090	-,294	,355	-,027
Başarı algısı	,342	,449	,035	-,019	,337	-,002
Öfke iç				-,172	,081	-,147
Öfke dış				-,286	,099	-,295
Öfke kont				-,405	,056	-,441
Sürekli öfke				,379	,049	,990
R ²		.016			.678	
R ² Δ for model		.016			.444	
F for R ² Δ		2.878***			105.136***	2.878***

Cinsiyet: 1= kız, 2= erkek

***p<.001

Tablo 5 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.01$, $F_{(3, 516)}=2.878$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 1'dir. Bu değişkenlerden sadece cinsiyet değişkeni öfke puanlarındaki varyansı açıklayan önemli bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre öfke puanlarına daha yüksek etki ettiği bulunmuştur. Yaş ve algılanan başarı durumu önemli bir etkiye sahip değildir.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanları saldırganlığın alt boyutu olan öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.44$, $F_{(4,512)}=105.136$, $p<0.01$ (Model 2). Öfke, toplam varyansın % 44'ünü açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke iç, öfke dış, öfke kontrol ve sürekli öfke puanları saldırganlığın alt boyutlarından öfke puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini içine atan, öfkesini dışa vuran, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin öfkeli oldukları söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının, ilköğretim öğrencilerinin düşmanlık düzeyini yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı; ikinci adımda, öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Düşmanlık alt boyutunu yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	B
Yaş	,263	,145	,084	-,205	,122	-,065
Cinsiyet	-,649	,480	-,059	-,024	,389	-,002
Başarı algısı	,363	,455	,037	,068	,368	,007
Öfke iç				-,066	,089	-,056
Öfke dış				-,169	,108	-,172
Öfke kont				-,405	,056	-,441
Sürekli öfke				,293	,054	,758
R^2		.014			.606	
$R^2 \Delta$ for model		.014			.353	
F for $R^2 \Delta$		2.409***			71.417***	2.409***

Cinsiyet: 1= kız, 2= erkek

*** $p<.001$

Tablo 6 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin düşmanlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.01$, $F_{(3,516)}=2.409$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 1'dir. Ancak bu değişkenler düşmanlık puanlarındaki varyansı açıklayan önemli bir etkiye sahip değildir.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanlarının düşmanlık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür, $R^2=.35$, $F_{(4,512)}=71.417$, $p<0.01$ (Model 2). Düşmanlık, toplam varyansın % 35'ini açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke kontrol ve sürekli öfke puanları düşmanlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin düşmanca davranma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve algılanan başarı ve öfke durumlarının, ilköğretim öğrencilerinin dolaylı saldırganlık davranışlarını yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi

uygulanmıştır. İlk adımda modele, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı; ikinci adımda, öfke durumları değişkenleri alınmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Dolaylı saldırganlık alt boyutunu yordayan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SEb	B	B	SEb	β
Yaş	,441	,110	,181	,061	,089	,025
Cinsiyet	-,487	,366	-,057	,064	,285	,007
Başarı algısı	,530	,346	,069	,294	,270	,038
Öfke iç				,050	,065	,055
Öfke dış				,116	,079	,152
Öfke kont				-,121	,045	-,168
Sürekli öfke				,130	,039	,435
R ²		.049			.660	
R ² Δ for model		.049			.388	
F for R ² Δ		8.776***			87.988***	8.776***

Cinsiyet: 1= kız, 2= erkek

***p<.001

Tablo 7 incelendiğinde, ilk regresyon modelinde kurulan yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu, ilköğretim öğrencilerinin dolaylı saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır, $R^2=.05$, $F_{(3,516)}=8.776$, $p<0.01$ (Model 1). Bu üç değişkenin toplam varyansa katkısı % 5’ tir. Bu değişkenlerden sadece yaş değişkeninin dolaylı saldırganlık puanlarındaki varyansı açıklayan önemli bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Cinsiyet ve algılanan başarı durumu önemli bir etkiye sahip değildir.

İkinci regresyon modelinde, yaş, cinsiyet ve algılanan başarı durumu bağımsız değişkenlerinin etkisi kontrol edildikten sonra öfke puanları dolaylı saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür, $R^2=.38$, $F_{(4,512)}=87.988$, $p<0.01$ (Model 2). Dolaylı saldırganlık, toplam varyansın % 38’ini açıklamaktadır. Benzer biçimde, öfke puanları alt boyutlarından öfke kontrol ve sürekli öfke puanları dolaylı saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu sonuçlara göre, öfkesini dışa vuran, öfkesini kontrol edemeyen ve sürekli öfkelenen öğrencilerin dolaylı saldırgan davranma eğiliminde oldukları söylenebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçları, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet ve algılanan başarı değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Çalışmanın sonucuna göre, yaş arttıkça saldırgan davranışlar da artmaktadır. İlköğretim çağındaki çocuklar, saldırganlık gibi kendilerini ve çevrelerini zora sokan olumsuz davranışları bir önceki gelişim dönemine göre daha fazla sergilemektedirler (Şahin, 2004). Özellikle 11-14 yaşlarını kapsayan ilk ergenlik döneminde, kendi bedenlerinde hızlı fiziksel ve hormonal değişiklikler nedeniyle saldırganlık davranışların arttığı, ergenlerin çatışma çözmede şiddete başvurdukları ortaya konmuştur (Türnüklü & Şahin, 2004; Savi, 2008; Uzbaş & Topçu, 2010). Yurtdışında saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalar, iki farklı yaklaşımla konuyu ele almıştır. Bunlardan birincisi saldırganlığın yaşla orantılı olarak arttığını ileri süren araştırmalar, ikincisi ise, saldırganlığın her dönemde gözlenebilen davranış görüntüsü olduğunu öne süren araştırmalardır (Köksal, 1991). Her iki yaklaşım da yaş ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Lochman ve

Dodge (1998), Edmonson ve Bullock (1998), Ögel (2005), Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2007) ve Çetinkaya (2010) yaptıkları araştırmalarda, yaş değişkeninin ergenlerin saldırgan davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını gösteren bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgular, çalışmadaki saldırganlık puanları ile yaş değişkeni arasındaki anlamlı ilişkiyi destekler niteliktedir. Diğer taraftan yaş, saldırganlığın alt boyutlarından öfke ve düşmanlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Öfke tepkilerinin yaşa göre azaldığını pek çok araştırmanın sonucu ile bu bulgu paralellik göstermektedir (Siegel, 1986; Stoner & Spencer, 1987). Yaş ilerledikçe çocuğun öfkelenmesine ve düşmanlık duymasına neden olan engellerin birçoğu genç ya da olgun biri için anlamsız olabilir. Buna karşılık genci ya da olgun insanı öfkeli edilecek değişik durumlar söz konusu olabilir (Köknel, 1982).

Araştırmanın bir diğer sonucu da, cinsiyetin, ilköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışlarının önemli bir yordayıcısı olduğudur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel saldırganlık davranışları sergiledikleri bulunmuştur. Bu bulgu, cinsiyet ile saldırganlık ilişkisini inceleyen ve cinsiyetin önemini ortaya koyan yurt içi ve yurt dışı pek çok araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir (Buss, 1992; Scharf, 2000; Masalçı, 2001; Aral, Türkmenler & Akbiyık, 2004; Goldstein & Tisak, 2004; Giles & Heyman, 2005; Ögel, 2005; Kesen, Deniz & Durmuşoğlu, 2007; Karataş, 2008; Çetinkaya-Yıldız, 2010; Uzbaş & Topçu, 2010). Erkeklerin kızlara göre fiziksel olarak daha saldırgan davranışlar göstermeleri, cinsel rollerin öğretilmesi (Burney, 2006) ve hormonal değişimlerle açıklanabilir. Erkek çocuklarının yetiştirilme biçimlerinde saldırgan davranışların kabul görmesi ve pekiştirilmesi, erkek çocukların yeterince sosyalleşmemesi, toplumda duyarsız erkek davranışı modellerine ve tutumlarına aşırı önem verilmesi, ergenlik döneminin gelişimsel zorlukları saldırgan davranışlarının nedenleri olarak gösterilebilir (Köknel, 2000; Onur & Koyuncu, 2004; Şahin, 2004). Öte yandan çalışmada, cinsiyetin, saldırganlığın alt boyutlarından sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve düşmanlık davranışlarını yordamada önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni öğrencilerin öfkelerini ifade etmek için daha çok doğrudan ve fiziksel yollara başvurmayı tercih etmeleri olabilir.

Araştırmanın bir diğer sonucu, akademik başarı ile toplam saldırganlık ve fiziksel saldırganlık davranışları arasında bir ilişki belirlenmesidir. Uzbaş ve Topçu (2010), yaptığı bir çalışmada, ilköğretim çağındaki çocuklarda saldırganlık ve şiddet davranışları ile akademik başarı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Bu sonuç, araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Ancak, akademik başarının, saldırganlığın alt boyutlarından sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık davranışlarını yordamada önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın saldırganlık ile öfke ilişkisini ortaya koyan sonuçlarına göre, öfke, saldırgan davranışların en güçlü yordayıcısı olarak bulunmuştur. Averill (1983), yaptığı araştırmalarında kişilerin öfkelenme durumunda % 83 oranında sözlü saldırganlık dürtüsü, %40 oranında da fiziksel saldırganlık dürtüsü bildirdiklerini saptamıştır. Bu sonuç, alan yazındaki bireylerin saldırganlık göstermelerinde öfkenin önemli bir değişken olduğunu bildiren birçok araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir (Furlong & Smith, 1994; Dwyer, 1998; Brezina, Piquero & Mazerolle, 2001; Campano & Munakata 2004; Kesen, Deniz & Durmuşoğlu, 2007; Karataş, 2008; Larson, 2008; Gündoğdu, 2010).

Saldırganlık ile öfkenin alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler görülmüştür. Öfkesi içe dönük olan öğrencilerin, fiziksel olarak saldırgan davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Bastırma mekanizması öfke duygusunun saldırganlık şeklinde ortaya çıkması tetikleyici bir durumdur (Aydın, 2005). Öfkenin bastırılması var olan enerjinin içe döndürülmesidir ve bu

da bireyin kendisine ve çevresine zarar vermesi anlamına gelir (Kısaç, 1999; Baltaş, 2004). Öfkelerini dışa vuran öğrencilerin ise, dolaylı saldırganlık ve öfkeli davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Öfkenin dışa vurumu ile fiziksel ve sözel saldırganlık arasında bir ilişkinin bulunmaması beklenen bir sonuç değildir. Öğrenciler, öfkelerini doğrudan ve fiziksel ya da sözel olarak ifade etmek yerine dolaylı olarak ifade etmeyi tercih ediyor olabilirler. Öfkelerini kontrol edemeyen öğrencilerin fiziksel, sözel, dolaylı saldırganlık davranışları ve düşmanlık gösterdiği bulunmuştur. Öfke kontrolü azaldıkça saldırgan davranışların arttığı görülmüştür. Sürekli öfkelenen öğrencilerin fiziksel, sözel, öfkeli, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık davranışları gösterdiği bulunmuştur. Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2007) yaptığı çalışmada, ergenlerin sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutları ile saldırganlık ölçeğinin alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Albayrak ve Kutlu (2009), ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörleri inceleyen çalışmalarında, saldırgan davranış biçimine sahip öğrencilerin sürekli öfke düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Karataş (2008), ergenlerle yaptığı çalışmada, öfke ile saldırganlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulurken, öfke kontrolü ile saldırganlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin öfke durumları arttıkça saldırganlıklarının arttığını, öfke kontrolü arttıkça saldırganlıklarının azaldığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar araştırma bulgularını desteklemektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları dikkate alındığında, erken müdahale ve önleme programlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle okullarda, saldırgan davranışları önlemek için erken yaş gruplarından başlayarak ülkemizin sosyal ve kültürel gerçekliğine uygun olarak geliştirilen okul temelli eğitim programlarının uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Cinsiyet ve saldırganlık ilişkisi göz önüne alındığında, erkek çocukların yetiştirilme tarzı ile ilgili anne-babalara yönelik eğitim programları uygulanabilir. Bu eğitim programlarında, erkek çocuklarının daha çok sosyalleşmesi amacıyla sportif ve sosyal faaliyetlere yönlendirilmesi, erkek çocuklarında saldırgan davranışların özendirilmemesi, erkek çocuklarına örnek olabilecek rol modellerinin gösterilmesi konularına yer verilebilir. Akademik başarı ile saldırganlık ilişkisi, eğitimin kalitesini artırmak ve daha sağlıklı öğrenciler yetiştirebilmek için akademik bilgi ve becerileri geliştirmeyi hedef alan öğretim programlarının yanı sıra öğrencilerin edindikleri akademik bilgi ve becerileri uyguladıkları okul ortamlarının geliştirilmesi faydalı olabilir.

Araştırmanın saldırganlık ile öfke arasındaki ilişkisi dikkate alındığında, öfkenin saldırgan davranışlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç, öfke yönetiminin önemini ortaya çıkarmıştır. Öfke, sağlıklı ve doğal bir duygu olarak doğru olarak ifade edildiğinde zararsız; ancak düşmanca ve saldırganlık olarak ifade edildiğinde son derece yıkıcı olabilecek bir duygudur. Bu konuda, okullarda öğrencilere öfke kontrolü eğitimi verilebilir; sadece öğrencilere verilmesinin yeterli olmayacağı düşünülerek öğretmenlere, anne-babalara öfke kontrolü ve problem çözümünün öğretilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Son zamanlarda toplumun duyarlılığını artırmak amacıyla görsel ve işitsel medyada kamu spotları sıklıkla yer almaktadır. Öfke kontrolünün önemi ile ilgili bir kamu spotu hazırlanabilir. Saldırganlık ve öfke ilişkisini ortaya koyan bilimsel araştırmaların, saldırganlık ve şiddeti önleme, öfke kontrolü ile ilgili yapılan birçok deneysel çalışmaların sonuçları dikkate alınarak toplumun her kesimine ulaşabilecek danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir. Kişilerin öfke kontrolünü öğrenmeleri kişisel ve toplumsal sağlık açısından gereklidir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çalışmada elde edilen sonuçlar sadece öğrencilerin bildirimleri üzerine dayanmaktadır. Sonraki yapılacak

araştırmalarda, aile ve öğretmen gibi diğer kaynaklardan da verilerin toplanması ile ortaya konan ilişkilerin geçerliliğini artırabilir. İkinci olarak bu araştırmada, çalışma grubunun azlığı ve sadece ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerle sınırlı olmasıdır, sonuçları genellenemez. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da öğrencilerin saldırgan davranışları ile ilişkili olabilecek yaş, cinsiyet ve başarı dışındaki sosyo-demografik değişkenlerin kontrol edilmemiş olmasıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, saldırganlık davranışları üzerinde etkili olabilecek kişilik özellikleri, çevre faktörleri, yaşam koşulları, aile ve akran ilişkileri, okul iklimi bir arada ele alınmalı ve bu değişkenlerin etkileşimleri incelenmelidir.

Bu çalışmayla, bu alandaki bilgi birikimine katkı sağlaması planlanmıştır. Buradan edinilen bilgiler, saldırganlık ve şiddet konusunda yapılacak deneysel çalışmalarda ve psikolojik danışmada kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Albayrak K. & Kutlu, Y. (2009). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3 (2), 57-69.
- Aral, N., Ayhan, A., Türkmenler, B. & Akbıyık, A. (2004). İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 17 (25), 18-24.
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38 (11), 1145-1160.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balkaya, F. & Şahin, N. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14 (3), 192-202
- Baltaş, A. & Baltas, Z. (2004). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Beyers, M. J., Loeber, R., Wikström, P. H. & Stouthamer-Loeber, M. (2001). What predicts adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29 (5), 369-381.
- Brezina T, Piquero A.R. & Mazerolle P. (2001). Student anger and aggressive behavior in school: An initial test of Agnew's macro-level strain theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38, 362-386.
- Burney, D. (2006). An investigation of anger styles in adolescent students. *Florida AM University*, 57, 1-2.
- Buss, A. (1961). *The psychology of aggression*. New York: John Wiley.
- Can, S. (2002). "Aggression Questionnaire" adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi*. GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi.
- Campano, J. P. & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among filipino students. *Adolescence*, 39 (156), 757-764.
- Çetin, H. (2004). Öğrenci ergenlerin şiddet yönelik tutumları; yaş ve cinsiyete göre bir inceleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya-Yıldız, E. & Sümer, Z. (2010). Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (34), 161-173.
- Dwyer, K. (1998). *Early warnings, timely response: A guide to safe schools*. Washington, DC: U. S. Department of Education.
- Edmondson, H. & Bullock, L. (1998). Youth with aggressive and violent behaviors: pieces of a puzzle. *Preventing School Failure*, 42 (3), 135-141.

- Ellis, A. (2000). Rational emotive behavior therapy. *Encyclopedia of psychology* (Edt: A. Kazdin). Washington, DC: American Psychological Association.
- Ellis, L. (2005). The theory explainin biological correlates of criminality. *European Journal of Criminology*, 2 (3), 287-315.
- Farrington, D. P. & Loeber, R. (2001). Epidemiology of juvenile violence. *Child Adolescent Psychiatry Clinic*, 9, 733-748.
- Freedman, J. L. Sears, D. O. & Carlsmith, J. M. (1989). *Sosyal psikoloji*. (Çev: A. Dönmez). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri [The anatomy of human destructiveness]*. (Çev: Ş. Alpagut). İstanbul: Payel Yayınları.
- Furlong, J. M. & Smith, C. D. (1994). *Anger, hostility and aggression*. USA: CPPC.
- Geçtan, E. (1992). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*.9. Basım. İstanbul: Metis Kitabevi.
- Giles, J. W. & Heyman, G. D. (2005). Young children's beliefs about the relationship between gender and aggressive behaviour. *Child Development*, 76, 107-121.
- Greydanus, D. E. & Pratt H. D.(1992). *Behavioral pediatrics*. New York: Universe Publishers.
- Goldstein, S. E. & Tisak, M. S. (2004). Adolescents' outcome expectancies about relational aggression within acquaintanceships, friendships, and dating relationships. *Journal of Adolescence*, 27, 283-302.
- Gümüş, T. (2000). Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.
- Hollin, C. R. (1989). *Psychology and crime: An introduction to criminological psychology*. London: Routledge Pub.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 277-294.
- Kesen, N. F., Deniz, M. E. & Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Kısaç, G. (1997). Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Köknel, Ö. (1995). *Kişilik: Kaygıdan mutluluğa*. 13. Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, F. (1991). Denetim odağı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Larson, J. (2008). Angry and aggressive students. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 73 (7), 48-52.
- Lee, K., Baillargeon, R. H., Vermunt, J. K., Wu, H. & Trmblay, R.E . (2007). Age differences in the prevalence of physical aggression among 5-11-year old Canadian boys and girls, *Aggressive Behavior*, 33, 26-37.
- Lochman, J. E. & Dodge, K. A. (1998). Distorted perceptions in dyadic interactions of aggressive and nonaggressive boys: Effects of prior expectations, context, and boys' age. *Development & Psychopathology*, 10, 495-512.

- Lopez, V. A. & Emmer, E. T. (2002). Influences of beliefs and values on male adolescents' decision to commit violent offenses. *Psychology of Men & Masculinity*, 3: 28–40.
- Martin, R., Watson, D. & Wan, C. K. (2000). A three-factor model of trait anger: Dimensions of affect, behavior and cognition. *Journal of Personality*, 68, 870-897.
- Masalıcı, A. D. (2001). Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygu davranışlarının karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Nesdale, D. & Lambert, A. (2007). Effects of experimentally induced peer-group rejection on children's risk-taking behaviour. *European Journal of Developmental Psychology*, 5, 19-38.
- Onur, H. & Koyuncu, B. (2004). Hegemonik erkekliğin bilinmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 31-50.
- Ögel, K. (2001). *İnsan, yaşam ve bağımlılık tartışmalar ve gerekçeler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Ögel, K., Tarı, I. & Eke, C. Y. (2005). Okullarda suç ve şiddeti önleme. İstanbul. <http://www.yeniden.org.tr/dokuman/vio14.pdf>. İndirme Tarihi: 04.09.2012.
- Özdemir, Y., Vazsonyi, A. T. & Çok, F. (2012). Parenting processes and aggression: The role of self-control among Turkish adolescents, *Journal of Adolescence*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence>. İndirme Tarihi: 04.09.2012.
- Phulia, S., Chadha, N. K. & Surinder, N. (1992). *Criminology: A psychological and antropological analysis*. Delhi: Friends Pub.
- Savaşır, I. & Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Savi, F. (2008). 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve ana-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Scharf, S. C. (2000). Gender differences in adolescent aggression: an analysis of instrumentality expressiveness. *Unpublished Doctoral Dissertation*. Michigan University Department Of Clinical Psychology, Michigan.
- Siegel, J. M. (1986). The multidimensional anger inventory. *Personal Social Psychology*, 5, 191-200.
- Siegel, J. M. (2001). *Criminology: Theories, patterns, and typologies*. USA: Wadsworth.
- Stoner, S. B. & Spencer, W. B. (1987). Age and gender differences with the anger expression scale. *Educational Psychology Measurement*, 47, 487-492.
- Spielberger, C. D., Reheiser, E. C. & Sydeman, S. J. (1995). Measuring the experience, expression and control of anger. *Anger disorders: Definition, diagnosis and treatment* (Edt: N. Kassinove). Washington: Taylor & Francis.
- Şahin, H. (2004). Saldırganlık ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *SDÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 180-190.
- Türnüklü, A. & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözüm stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13), 45-61.
- UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi Raporu. www.unicef.org/turkey. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm>. İndirme Tarihi: 04.09.2012.
- Uzbaş, A. & Topçu, Z. (2010). The prevalence of aggressive and violent behaviors among elementary school students. *Elementary Education Online*, 9 (1), 93-105.
- Yavuzer, Y. & Karataş (2012). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-7.

Aggressive Behaviors in Elementary Students and Their Relationship to Age, Gender, Academic Success and Anger

Seda DONAT BACIOĞLU³, Yalçın ÖZDEMİR⁴

Introduction

Aggressive and violent behavior in children and adolescents is one of today's most important issues. Aggression is very popular area of researchs, but it is difficult to make a clear description of this phenomenon. In the literature, many different definitions of aggression can be found based on various psychological theories. However, in general, aggression is defined as a behavior performed by one person or one group with the intention to harm another. Earlier research has shown that aggressive behaviors against the authority of parents exhibited in early childhood can continue to appear in adolescence and even on into adulthood (Farrington, 2001; Çetin, 2004) with the person harmfully damaging another person, an animal or an object (Greydanus & Pratt, 1992). Several factors have been investigated as the antecedents of aggression, anger has been identified as one of the most salient predictor of aggressive behaviors. Scientific studies indicate that aggressive behaviors among the children and adolescence should not be ignored. Particularly, aggressive behavior frequently seen in schools is a subject worthy of investigating for the development of aggression and anger. Thus, the main purpose of the present study was to examine the relation between anger and the aggressive behavior of elementary school students. In addition to anger, some variables including age, gender and academic success were to examine relations with the elementary students' aggressive behaviors.

Method

Data for the present study were collected in 2008 from 520 students attending five public elementary schools in Edirne, Turkey. The students' ages ranged from 9 to 14; 49.8% were females (n=259) and 50.2% were males (n=261). The study consisted of a self-report data collection instrument. A personal Information Form designed by the researcher included independent variables. Aggression was measured by employing the aggression scale (Buss & Perry, 1992) that was adapted into Turkish by Can (2002). The reliability coefficient for the total aggression score was $\alpha=.85$. In order to measure levels of anger, The State-Trait Anger Expression Inventory (STAXI) was used. It was developed by Spielberger (1988) and adapted into Turkish by Özer (1994), the reliability coefficient for trait anger score was $\alpha=.79$. The data obtained was analyzed through hierarchical multiple regression analysis to predict aggression.

Findings

Relationships between demographic variables, aggression and anger

Pearson correlation coefficients for all variables were used in the present study. According to the findings, age was significantly and positively related to total, physical, verbal and indirect aggression, anger and hostility. Gender was significantly and negatively related to total, physical and verbal aggression and anger. Academic success was significantly and positively correlated with total, physical and indirect aggression. There was

³ PhD. - Fatih Sultan Mehmet Elementary School, Edirne - seda_119@hotmail.com

⁴ Asst. Prof. Dr. - Adnan Menderes University, Faculty of Education, Turkey - yalcin.ozdemir@adu.edu.tr

a significant and positive relationship between total aggression and anger, anger-in, anger-out. On the other hand, there was a significant and negative relationship between aggression and anger control. Physical aggression was significantly and positively related to trait anger, anger-in, anger-out. There was a significant and negative relationship between physical aggression and anger control. Verbal aggression was significantly and positively related to trait anger, anger-in and anger-out. There was a significant negative relationship between verbal aggression and anger control. Anger was significantly and positively related to trait anger, anger-in, anger-out. There was a significant negative relationship between anger and anger control. Hostility was significantly and positively related to trait anger, anger-in and anger-out. There was a significant negative relationship between hostility and anger control. Indirect aggression was significantly and positively related to trait anger, anger-in and anger-out. There was a significant negative relationship between indirect aggression and anger control.

Predicting Aggression

A multiple regression evaluated how well aggression predicted by age, gender and academic success (Set 1), and how well the set of anger (Set 2) predicts aggression over and above the variables. The first set of predictors -age, gender, academic success- accounted for a significant amount of the total aggression scores variability, $R^2 = .05$, $F_{(3, 516)}=9.737$, $p<0.01$. The results indicated that the first set of variables account for 5% of the variance in total aggression scores of students and among these variables age and gender contribute significantly towards the variance of total aggression scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures (anger-in, anger-out, anger control and trait anger) predicted total aggression scores over and above variables. The four anger measures accounted for a significant proportion of the variance in aggression after controlling for the effects of independent variables, $R^2 \text{ change} = .62$, $F_{(4, 512)}= 41.921$, $p<0.01$. The anger explained 62% of the variance in aggression of students. In addition, anger-out aside, anger-in, anger control and trait anger were significant predictors of total aggression.

According to regression findings for sub-scales of aggression, age, gender, academic success accounted for a significant share of the physical aggression scores variability $R^2=.09$, $F_{(3, 516)}=17.354$, $p<0.01$ (Set 1). The results indicated that the first set of variables account for 9% of the variance in physical aggression scores of students and among these variables gender provides a significant contribution towards the variance of physical aggression scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures predicted physical aggression scores over and above variables. The four anger measures accounted for a significant proportion of the variance in physical aggression after controlling for the effects of independent variables, $R^2=.50$, $F_{(4, 512)}=161.982$, $p<0.01$ (Set 2). The anger explained 50% of the variance in physical aggression of students and among the subscales of anger, anger-in, anger control and trait anger provide a contribution towards the variance in physical aggression scores.

A multiple regression evaluated how well aggression predicted by age, gender and academic success accounted for a significant amount of the verbal aggression scores variability $R^2=.02$, $F_{(3, 516)}=3.884$, $p<0.01$ (Set 1). The results indicated that the first set of variables account for 2% of variance in the physical aggression scores of students; among these variables, age significantly contribute towards the variance of verbal aggression scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures predicted verbal aggression scores over and above variables. The four anger measures accounted for a

significant proportion of the variance in verbal aggression after controlling for the effects of independent variables, $R^2=.31$, $F_{(4, 512)}=60.111$, $p<0.01$ (Set 2). An anger explained 31% of the variance in verbal aggression of students; among the subscales of anger, anger control and trait anger provide a contribution towards the variance of verbal aggression scores.

A multiple regression evaluated how well aggression predicted by age, gender and academic success accounted for a significant amount of the anger scores variability $R^2=.01$, $F_{(3, 516)}=2.878$, $p<0.01$ (Set 1). The results indicated that the first set of variables accounted for 1% of variance in the anger scores of students; among these variables gender significantly contribute towards the variance of anger scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures predicted anger scores over and above age, gender and academic success. The four anger measures accounted for a significant proportion of the variance in anger subscale after controlling for the effects of independent variables, $R^2=.44$, $F_{(4, 512)}=105.136$, $p<0.01$ (Set 2). An anger explained 44% of the variance in students' aggression.

A multiple regression evaluated how well aggression is predicted by age, gender and academic success. It found these variables accounted for a significant amount of the hostility scores variability $R^2=.01$, $F_{(3, 516)}=2.409$, $p<0.01$ (Set 1). The results indicated that the first set of variables account for 1% of variance in anger scores of students. But; these variables were not a significant contribution towards the variance of hostility scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures predicted hostility scores over and above these variables. The four anger measures accounted for a significant proportion of the variance in the anger sub-scale after controlling for the effects of independent variables, $R^2=.35$, $F_{(4, 512)}=71.417$, $p<0.01$ (Set 2). The hostility explained 35% of the variance in aggression among students; the subscales of anger, anger control and trait anger provide a significant contribution towards the variance of hostility scores.

A multiple regression evaluated how well aggression is predicted by age, gender and academic success. These three measures accounted for a significant amount of the indirect aggression scores variability $R^2=.05$, $F_{(3, 516)}=8.776$, $p<0.01$ (Set 1). The results indicated that the first set of variables account for 5% of variance in indirect aggression; among these variables, age provided a significant contribution towards the variance of indirect aggression scores. A second analysis was conducted to evaluate whether the four anger measures predicted indirect aggression scores over and above the variables. The four anger measures accounted for a significant proportion of the variance in indirect aggression after controlling for the effects of independent variables, $R^2=.38$, $F_{(4, 512)}=87.988$, $p<0.01$ (Set 2). The anger explained 38% of the variance in aggression of students; among the sub-scales of anger showed a significant contribution towards the variance of indirect aggression scores.

Conclusion and Discussion

In this study, we examined the relationships between demographic variables (age, gender and academic success), and anger and aggression. As a result of the research, three variables found to be significant predictors of aggression. Among these variables, age was a significant predictor of aggression. When the students get older, their aggressive behaviors increase. In addition to age, gender was a significant predictor of aggression. According to the results, male students are more aggressive than female students. An academic success also was a significant predictor of total aggression and physical aggression. On the other hand, anger significantly predicted the aggressive behaviors of the students. Also, aggression and anger significantly correlated between the subscales. It was found that the students who

were anger-in tended to be physically aggressive. The other findings related to the students whose anger was out behave indirect aggression and their anger level was high. This was the unexpected result of the study. Finally, the students who could not control their anger behaved aggressively. According to this finding, as anger control decreases, aggression increases. In the study, a significant and positive relationship was found between trait anger and aggression subscales.

This study has limitations that prevent us from making generalizations and suggestions for future research and practice. This study relies on self-reports from students that reflect how the students perceive their behaviors. In future studies, different assessment techniques, such as parents' and teachers' reports will be required. Because the current study is cross-sectional it is difficult to make causal interpretations and statements regarding aggression and anger over time. Longitudinal research would offer a better understanding of the true nature of the association between aggression and anger.

Despite these limitations, the findings of the current study can inform the development of educational programs for parents and adolescents aimed at reducing aggression. Anger control can and should be targeted for change in either family or school-based intervention programs. In the future, in order to better understand children's and adolescents' aggressive behaviors, other variables such as parent education level, socio-economic level, peer relations that were not included in the this study need to be investigated.

Key Words: Children, Adolescent, Anger and Aggression

Atıf için / Please cite as:

Donat-Bacıoğlu, S. & Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler [Aggressive behaviors in elementary students and their relationship to age, gender, academic success and anger]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 2 (2), 169–187. <http://ebad-jesr.com/>